

BOEKBESPREKINGEN

T.E. Brandrud, H. Lindström, H. Marklund, J. Melot & S. Muskos. *Cortinarius, Flora photographica*.

P. Moëgne-Loccoz & P. Reumaux. *Atlas des Cortinaires*.

Het geslacht *Cortinarius* is niet alleen het soortenrijkste geslacht van de plaatjeszwammen (alleen al in Europa zijn er meer dan 2000 soorten beschreven, maar waarschijnlijk zijn er slechts ongeveer 500 goede soorten), maar geldt algemeen ook als het moeilijkste. Het gevolg daarvan is dat veel mycologen zich verre houden van Gordijnzwammen en slechts zeer weinigen zich geroepen voelen om enige orde in deze systematische chaos te scheppen. Gelukkig is daar de laatste jaren enige verandering in gekomen en in verschillende delen van Europa is de studie der Gordijnzwammen met nieuw enthousiasme ter hand genomen.

De beide hier gerecenseerde publicaties, korthedshalve de Flora en de Atlas genoemd, kunnen als eerste resultaat van deze hernieuwde belangstelling beschouwd worden. Daar beide publicaties ongeveer tegelijkertijd verschenen, lijkt het gewenst om ze kritisch met elkaar te vergelijken. Deze vergelijking dient zich haast van nature aan, daar de auteurs van beide publicaties zich vergelijkbare, ambitieuze doelstellingen hebben gesteld: het afbeelden en beschrijven van een groot aantal (300 in de Flora, 600 in de Atlas) soorten in een doorlopende reeks, en het scheppen van een nieuw systematisch kader voor het geslacht *Cortinarius*. Van beide publicaties is tot nu toe een aflevering verschenen; in totaal zullen er zo'n 5 delen van de Flora, en zo'n 12 delen van de Atlas verschijnen.

De illustraties in de Flora bestaan uit kleurenfoto's, die in de Atlas uit tekeningen in kleurpotlood. Hoewel foto's soms wat natuurlijker kunnen lijken, hebben ze als nadeel dat de meeste films niet gevoelig genoeg zijn in het hele kleurenspectrum om de vaak subtiele kleurnuances bij Gordijnzwammen exact weer te geven. Om die reden worden foto's in een later stadium bijgekleurd, waardoor de paddestoel er herkenbaarder uitziet (dwz meer lijkt op wat wij waarnemen) maar waardoor de homogene achtergrond aanzienlijke kleurverschillen vertoont, zoals bijvoorbeeld bij *C. venetus* en *C. armeniacus*.

Bij de kleurentekeningen doet zich dit probleem minder voor en de kwaliteit van deze afbeeldingen is beslist zeer goed te noemen. In dergelijke gevallen zijn tekeningen nog steeds superieur aan kleurenfoto's.

De beschrijvingen in de Flora zijn relatief kort, in de Atlas iets langer. Met name de microscopische kenmerken (hoedhuidstructuur en sporenornamentatie) krijgen in de Atlas meer aandacht. De beschrijvingen van de hoedhuid in beide publicaties zijn daarentegen wel vergelijkbaar; daarnaast besteedt de Flora wat meer aandacht aan de pigmentatie. Taxonomisch commentaar is in beide publicaties eveneens kort gehouden, vaak te kort om tot een goede vergelijking met andere soorten te komen.

In beide werken wordt een nieuwe infragenerische indeling van *Cortinarius* voorgesteld. In de Flora wordt *Cortinarius* onderverdeeld in 4 ondergeslachten en 44 secties, in de Atlas in 6 ondergeslachten en (eveneens) 44 secties. Uit de begeleidende teksten wordt overigens niet duidelijk in hoeverre dit louter een praktische of ook een natuurlijke onderverdeling betreft. Het is mijn indruk dat beide indelingen in dit opzicht tekort schieten, vooral doordat de verantwoording voor de indeling, via een uitgebreide analyse van een groot aantal kenmerken, ontbreekt. Zo worden in de Flora *C. violaceus* en *C. crassus* in hetzelfde ondergeslacht geplaatst, louter op grond van het voorkomen van cheilo- en pleurocystiden. Ik heb de indruk dat er maar weinig andere kenmerken zijn op grond waarvan je een nauwe verwantschap tussen beide soorten zou kunnen aannemen. *Cortinarius alnetorum* wordt in de Flora in de verwantschap van *C. hemitrichus* geplaatst (naar mijn mening terecht), maar in een recent overzicht heeft Melot (Doc. mycol. 20(80): 43-59, 1990) deze soort in de verwantschap van *C. helvelloides* geplaatst. Dit geeft al aan hoe instabiel een dergelijke classificatie voorlopig nog is. De Atlas gaat er vanuit dat *C. privignoides* meer verwant is met *C. cinnamomeus* dan met *C. privignus*, een gedachte die velen uiterst vreemd zal voorkomen. Volledig foutief is daarnaast de bewering in de Atlas dat het merendeel van de *Dermocybe*'s geen anthrachinon-pigmenten zou bezitten. In beide publicaties wordt daarnaast *Myxaciium* als subgenus gehandhaafd, zij het dat in de Atlas de sect. *Delibuti* overgebracht is en naast de sect. *Anomali*, waarvan de soorten eveneens geel velum en ronde sporen, en soms zelfs een kleverige hoedhuid bezitten, wordt geplaatst. De gedachte dat de soorten rond *C. vibratilis* nauw verwant zijn met soorten als *C. trivialis* en *C. mucosus* komt in beide publicaties nog steeds naar voren, hoewel zij buiten de kleverige steel geen enkel kenmerk gemeenschappelijk lijken te hebben.

Het belangrijkste aan een nieuwe kritische bewerking is uiteraard het door de auteurs gehanteerde soortconcept. Voor Nederlandse mycologen zal de Flora een aangename verrassing zijn: het morfologische concept van de Flora agaricina neerlandica, gebaseerd op het voorkomen van twee onafhankelijke kenmerken met discontinuïteiten, wordt ook hier gehanteerd. In de inleiding wordt ook expliciet naar een publicatie van een van de medewerkers aan onze Flora verwezen.

Persoonlijk vind ik het jammer dat de categorie ondersoort (subspecies) gebruikt is, zonder enige motivering. Ik ben van mening dat deze categorie in de mycologie voorlopig maar beter niet gebruikt kan worden. In de Atlas is daarentegen geen beschouwing opgenomen over het soortbegrip. Uit terloopse, helaas meestal insinuerend-negatieve opmerkingen en uit de discussies over soortverschillen blijkt hun opvatting impliciet. Dit concept stemt hoofdzakelijk overeen met dat van de Franse mycoloog Henry. De motivering van nieuwe soorten is in het gunstigste geval alleen maar onvoldoende, in het ongunstigste geval ronduit schandelijk. Zo wordt bij *C. subpulchripes* in plaats van serieuze argumentatie volstaan met het navertellen van een sprookje van Kleist! Op deze manier stel je jezelf zeer nadrukkelijk buiten de internationale gemeenschap van mycologen. Ook in andere gevallen lukte het mij niet om uit de beschrijvingen verschillende soorten te herkennen, met name in soorten uit de complexen van *C. sertipes* en *C. subsertipes* (= *C.*

casimiri). Het zal wel niet toevallig zijn dat ook de Franse auteurs zelf moeite hadden hun soorten te onderscheiden. Zo zou volgens de tekst *C. effictus* met sporen van $(8-8.5-10.5(-11) \times 6-6.5 \mu\text{m})$ duidelijk kleinere sporen hebben dan *C. fuscoviolascentis*, waarvan de sporemaat $(8-8.5-9.5(-10) \times 5.5-6.5 \mu\text{m})$ bedraagt. Een gevolg van deze verschillen in soortconcept is dat veel van de soorten uit de Flora ons bekend voorkomen, terwijl het merendeel van de soorten uit de Atlas ons onbekend voorkomt (of juist aan andere, beter bekende soorten doet denken).

Naast een betrouwbare taxonomie is ook een goede nomenclatuur van belang. Ook hier onderscheidt de Flora zich positief, doordat de regels over het algemeen correct gehanteerd worden. Helaas had dit tot gevolg dat de naam *C. lividoochraceus* in de plaats komt van de onwettige naam *C. elatior* en dat de naam *C. muscigenus* in de plaats komt van de (verkeerd toegepaste) naam *C. collinitus*. In een enkel geval was naar mijn mening een naamsverandering niet absoluut noodzakelijk geweest, bijvoorbeeld bij het introduceren van de naam *C. umbrinolens* in plaats van de beter bekende naam *C. rigidus*. Enkele kleinere nomenclatorische foutjes hebben betrekking op het onterechte gebruik van protoloog in plaats van sanctionerende beschrijving, het gebruik van "ex" en het toepassen van auteursnamen bij autonymen.

In de Atlas wordt daarentegen de nomenclatuur met de Franse slag behandeld. Zo worden in de inleiding de nomenclatuurregels als zodanig belachelijk gemaakt en slechts als tijdverdrijf voor stompzinnige lieden beschouwd. Natuurlijk kun je terechte kritiek hebben op sommige regels en nog meer terechte kritiek op het voortdurend veranderen van regels. Maar dat neemt niet weg dat de nomenclatuur er beslist niet op vooruit gaat wanneer iedereen eigen regeltjes bedenkt of gewoon het verschil tussen regels en aanbevelingen terzijde schuift.

De Flora is oorspronkelijk in het Zweeds geschreven; inmiddels zijn er ook Duitse, Engelse en Franse vertalingen beschikbaar. De Atlas is in het Frans geschreven. Ook de liefhebbers van de Franse taal zullen moeten erkennen dat hier vaak sprake is van weelderig-gezwollen taalgebruik. Mede daardoor blijven argumenten nogal eens volkomen ondoorzichtig. Sommigen beschouwen een dergelijke bloemrijke taal misschien als een bewijs van grote diepzinnigheid en subtiliteit. Voor wetenschappelijke publicaties geef ik echter de voorkeur aan het Wittgensteinse uitgangspunt dat alles, wat gedacht en uitgesproken kan worden, ook helder gedacht en uitgesproken kan worden.

De mycoloog, die zich serieus met *Cortinarius* bezig houdt doet er derhalve goed aan om een abonnement op de Flora photographica te nemen; in totaal zal dit naar verwachting zo'n 700-800 gulden gaan kosten. Alleen de echte verslaafden aan *Cortinarius* zullen daarnaast ook de Atlas des *Cortinaires* willen bezitten. Zij zullen de kleurenplaten plus beschrijvingen een uitermate nuttige aanvulling vinden; de overige beschouwingen zullen zij voor lief moeten nemen.

Thomas W. Kuyper

M. Candusso & G. Lanzoni, 1990. *Lepiota* s.l. *Fungi europaei* 4. 743 pags, 80 kleurenplaten. Uitgegeven door Libreria editrice Giovanna Biella, Saronno. Prijs ca. f 250,-.

Na de geslachten *Agaricus*, *Boletus* en *Tricholoma* wordt nu in het vierde deel in de Italiaanse serie *Fungi Europaei Lepiota* met de 'buurgeslachten' *Melanophyllum*, *Cystolepiota*, *Chamaemyces*, *Macrolepiota*, *Leucoagaricus* en *Leucocoprinus* behandeld. De opzet is min of meer dezelfde als in de andere delen. Van elke soort wordt de oorspronkelijke beschrijving, in de oorspronkelijke taal en in het Italiaans, gegeven en van de soorten die geaccepteerd worden beschrijvingen en/of tekeningen van de microscopische structuren van zelf verzameld of bestudeerd materiaal. Sleutels tot de secties en subsecties worden gegeven en tevens een overzicht van de indeling van alle geslachten, maar sleutels tot de soorten ontbreken. Van veel soorten worden kleurenplaten gegeven.

Dit werk geeft een prima overzicht van de huidige kennis op het gebied van deze mooie paddestoelen. Nieuwe ideeën of inzichten geeft het boek helaas niet. De kleurenplaten van de hand van Dermek en van Rebaudengo zijn helaas niet altijd even mooi en de indruk wordt gewekt dat sommige nagetekend zijn van andere platen. De prijs is hoog, maar omgerekend per bladzijde valt het weer mee. Al met al vooral geschikt voor hen die veel te maken hebben met deze groep en die zelf de beschikking hebben over sleutels tot de soorten. Dit boek is in de bibliotheek van de N.M.V. aanwezig.

Else C. Vellinga

VRIJWILLIGERS GEVRAAGD

Het gaat goed met het karteringsproject. Dit betekent dat er gelukkig veel gegevens blijven binnenkomen. Toch weten we dat er nog veel gegevens zijn, die tot nu toe niet in het databestand zijn opgenomen. Dit betreft ondermeer gegevens uit herbaria, verslagen, rapporten en literatuur. Het opsporen en bewerken van dergelijke gegevens kost veel tijd. Graag zouden wij dan ook een beroep willen doen op leden van de N.M.V. om hieraan mee te werken. Er is door de vereniging een bepaald bedrag beschikbaar gesteld voor vergoeding van reiskosten van vrijwilligers.

Concreet gaat het om de volgende dingen: in Leiden of Wijster gegevens uit de herbaria op formuleren overbrengen. Gegevens uit rapporten e.d. verwerken; dit kan grotendeels thuis gebeuren, maar het is handig als u voor instructie een keer op het R.I.N. in Arnhem langs zou kunnen komen. Verder ligt daar nog een vervelende klus van het opnieuw inrichten van het archief. Geen boeiend karwei, maar hulp hierbij wordt zeer gewaardeerd.

Mocht u interesse hebben voor één van de hierboven genoemde klussen, neem dan contact op met:

Elisabeth Jansen, Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Kemperbergerweg 67, Postbus 9201, 6800 HB Arnhem. tel. 085-452991.